

Katarzyna Miłek

Gnieźnieńska Szkoła Wyższa Milenium w Gnieźnie

katarzynamilek@op.pl

ORCID: orcid.org/0000-0003-4603-4604

DOI: doi.org/10.13166/ped/MFCX5292

ASPEKTY KSZTAŁCENIA ZDALNEGO W PRZEDSZKOLU W ŚWIETLE POTRZEB DZIECKA

ASPECTS OF DISTANCE EDUCATION IN KINDERGARTEN IN THE LIGHT OF THE CHILD'S NEEDS

ABSTRACT

Optimally, the most effective process of supporting a child's development in a preschool institution must be based on the correct fulfillment of the child's biological and psychological needs. In order to adjust the individual to the environment at an appropriate level, the teacher should recognize, meet, and modify these needs. The article provides an overview of the problem of selected leading needs in preschool age in the light of the education process that took place in the times of on-line education during the COVID-19 pandemic.

STRESZCZENIE

Optymalnie, najefektywniejszy proces wspomagania rozwoju dziecka w instytucji przedszkolnej, musi opierać się na prawidłowym spełnianiu potrzeb dziecka, zarówno biologicznych, jak i psychicznych. W celu odpowiedniego poziomu regulacji jednostki wobec otoczenia, nauczyciel powinien te potrzeby rozpoznawać, spełniać i odpowiednio modyfikować. Artykuł stanowi przegląd problemu wybranych potrzeb wiodących w wieku przedszkolnym w świetle procesu edukacji, jaki odbywał się w czasach edukacji on-line w czasach pandemii wirusa COVID-19.

KEYWORDS: *preschool child's needs, cognitive needs and knowledge construction, remote education and its basic assumptions, forms, means*

SŁOWA KLUCZOWE: *potrzeby dziecka w wieku przedszkolnym, potrzeby poznawcze i konstruowanie wiedzy, edukacja zdalna i jej podstawowe założenia, formy, środki*

DZIECKO W WIEKU PRZEDSZKOLNYM I JEGO POTRZEBY

Organizując proces edukacyjny w przedszkolu, mając na względzie najwyższy poziom wspomagania potencjału dziecka w wieku przedszkolnym, należy mieć na uwadze rozpoznanie, zaspokojenie oraz przekształcanie jego potrzeb. Środowisko, w którym rozwija się dziecko, powinno spełniać warunki, aby pobyt dziecka był radosny, otoczenie życzliwe i przyjazne. Psychologia ujmuje potrzeby, jako określone dyspozycje, które w dużym stopniu są uwarunkowane genetycznie i biologicznie, są wewnętrznym czynnikiem motywującym jednostkę do aktywności (Mądrycki, 1996, s. 27).

Janusz Reykowski wskazał na istnienie podziału potrzeb na biologiczne i psychiczne. Do pierwszych zaliczył potrzeby uwarunkowane czynnikami fizjologicznymi (Reykowski, 1977, s. 91). Prawidłowo zorganizowana edukacja, na którą składają się procesy wychowania i kształcenia, musi być realizowana w warunkach zapewniających odpowiednią opiekę. Funkcje, jakie spełnia proces opieki, powinny dotyczyć obszaru rodziny oraz obszaru pozarodzinnego, przedszkola, szkoły oraz przestrzeni pozaszkolnej, aby proces edukacji był skuteczny. Priorytetowym celem wychowania i opieki powinno być

uzyskanie odpowiedniego do wieku poziomu samodzielności przez dzieci. Wychowanie powinno być działaniem pełnym troski o zaspokajanie potrzeb, ale też i rozwojem zdolności i umiejętności do samodzielnego ich zaspokajania (tamże, s. 92). Wśród potrzeb dziecka w wieku przedszkolnym są to potrzeby jedzenia, snu, ruchu, odpowiedniej temperatury otoczenia. Prawidłowa opieka i wychowanie dziecka w tym okresie stanowi nie tylko zaspokajanie ich, ale również jest podsuwaniem, uczeniem, jak sobie radzić, gdy te potrzeby nie są zaspokojone, i jak je zmieniać, jeśli nie są właściwe.

Potrzeby psychiczne stanowią podstawę psychospołecznego funkcjonowania jednostki, jej egzystencji oraz rozwoju. Teoria J. Nuttina porusza problem potrzeb, jako interakcji regulujących to funkcjonowanie, zachodzących pomiędzy jednostką, a jej środowiskiem, w którym spełniane są potrzeby wynikające z wnętrza jej osobowości (Nuttin za: Klamut, 2012, s. 42). Motywację do aktywności stanowi relacja jednostki i otoczenia, przejawiająca się w formie napięcia, zwiększenia jego natężenia lub redukcji w celu zaspokojenia (Obuchowski, 1967, s. 88). W dyskursie spotyka się istniejące schematy i hierarchie potrzeb, dyskusje, która stanowi wartość, która determinuje działanie i stanowi istotniejszy czynnik motywacyjny do działania. Jednakże każda potrzeba, której odczucie niezaspokojenia spotyka jednostka, niezależnie, czy jest to potrzeba uświadomiona, czy automatycznie realizowana, stanowi dezorganizację dobrego samopoczucia, właściwej samooceny. Natomiast zaspokojenie każdej z potrzeb człowieka wpływa pozytywnie na jego funkcjonowanie oraz przypisywania wartości środowisku, w której jest ona zaspokajana. Realizacja każdej z potrzeb człowieka motywuje go do dalszego działania (Mądrzycki, 1996, s. 32-33).

Niezaspokojenie potrzeb prowadzi do dysharmonii w rozwoju, a tym samym do zaburzeń w funkcjonowaniu człowieka. Deprywacja potrzeb wywołuje frustrację. Wśród odpowiedzi na blokadę w realizacji potrzeby może być reakcja pozytywna, która zwiększy motywację do działania w kierunku zintensyfikowania aktywności, aby przezwyciężyć powstałą trudność. Wśród negatywnych objawów reakcji na frustrację znajdują się wyłącznie niepożądane rezultaty, które mogą przybierać formę depresji, regresji, izolacji, agresji, fiksjacji (Skorny, 1972, s. 89).

Dziecko w wieku przedszkolnym do prawidłowego rozwoju i funkcjonowania, musi mieć spełnioną potrzebę poczucia bezpieczeństwa, kontaktu, bliskości, uznania i akceptacji. Wraz z wiekiem coraz silniej ujawnia się potrzeba kontaktów społecznych z rówieśnikami, zabawy i współpracy z nimi. Nieustanna od urodzenia, coraz silniejsza potrzeba ruchu, determinuje rozwój potrzeb poznawczych. Postępujący rozwój rodzi potrzeby wolności, niezależności, samodzielności, a coraz wyższy poziom rozwojowy wywołują potrzebę doświadczania, badania. Potrzeby poznawcze zdają się czasami być tak silne, że dominują nad innymi wyciszonymi, na chwilę, wymogom dyktowanym przez biologiczny charakter ciała lub emocjonalny stosunek do otoczenia. Spontaniczna tendencja do eksploracji świata dominuje nad przedszkolakiem wciągniętym w wir wielozmysłowej ciekawości rzeczywistości. Jest to jedna z najsilniejszych potrzeb rozwojowych wieku przedszkolnego, która niespełniona, prowadzić może do niekorzystnego regresu, zmniejszenia motywacji, zaburzeń poznawczych. W okresie dzieciństwa dziecko ma potrzebę doświadczania wpływu na przedmioty, na ludzi, rodzi się u niego potrzeba autonomii, potrzeba osiągnięcia własnych celów (Brzezińska, Jabłoński, Ziółkowska, 2014, s. 43). Wiek przedszkolny jest okresem szczególnej wrażliwości i podatności dziecka na bodźce. Ze względu na sensytywność, oddziaływania stosowane wobec niego muszą podlegać szczególnej weryfikacji z uwzględnieniem sposobów oddziaływania i znajomości potrzeb dziecka w tym wieku (Ordon, 2007, s. 5).

System potrzeb dziecka ma podstawowy fundament w relacjach zabezpieczających z jednej strony podstawowe warunki opieki i wychowania z drugiej strony zabezpieczenia emocjonalnego dziecka. Są to relacje z opiekunem nauczycielem wychowawcą rodzicem. Dziecko powinno posiadać zaplecze oparcia uznania przewodnika wiedzy, zasad, wymagań. Relacja pomiędzy nauczycielem w przedszkolu a dzieckiem tworzy się na bazie emocjonalnych interakcji i doświadczeń, ale przede wszystkim w wyniku odpowiedniego zaspokajania potrzeb emocjonalnych dziecka. Jest to proces rozciągnięty w czasie, wymagający przebywania dziecka i nauczyciela w tym samym czasie, w tym samym miejscu (Wiśniewska, Łukasiewicz-Wieleba, 2021, s. 38).

Spełnianie potrzeb podczas rozwoju dziecka wiąże się ściśle z jego stroną poznawczą, która organizuje zdobywanie informacji, buduje właściwe

doświadczenia dziecka w rzeczywistości, szacuje wartości świata, pozwala zrozumieć samego siebie i wzrastać.

JAK POWSTAJE WIEDZA U DZIECKA W WIEKU PRZEDSZKOLNYM

Zgodnie z konstruktywistycznym nurtem dziecko zdobywa wiedzę podczas badania rzeczywistości. Podczas eksploracji otaczającej go przyrody, dziecko konstruuje swoją wiedzę, postawy, umiejętności. Wchodzi w kreatywną relację ze światem, stając się budowniczym swoich kompetencji. Piagetowska koncepcja wiedzy nakazuje uszanować indywidualną wizję świata każdego dziecka, aby obdarzyć respektem jego własne odczuwanie, a poprzez samodzielnie kształtowaną empatię i system umiejętności, budowanie swego, indywidualnego systemu wartości (Goćkowski, 1999, s. 446). Niezbędnym warunkiem do zdobywania przez dziecko wiedzy jest zapewnienie mu warunków do spontanicznej aktywności. Nauczyciel-wychowawca, nieodzowny na etapie wieku przedszkolnego, ma zadanie wyzbycia się jednostronności w przekazie wiedzy i jej dyrektywnego jej przekazywania. W rzeczywistości wiedza ta nie może być „przekazywana”, ale udostępnione muszą być warunki i środowisko do samodzielnego procesu spontanicznych doświadczeń dziecka. Rolą nauczyciela jest zadawanie pytań, które powinny zachęcać dziecko do formułowania odpowiedzi, a tym samym do aktywności procesów myślowych. W taki sposób następuje przygotowanie dziecka do odczuwania radości ze swojej wiedzy, powiązanie jej z osobistą satysfakcją. Nauczyciel powinien dostrzegać w dziecku osobistą interpretację świata, szanować jego własne sposoby rozwiązywania problemów (Kochanowska, 2017, s. 140).

Podkreślenie znaczenia samodzielnego zdobywania wiedzy, samodzielnego myślenia, nie może być pojmowane, jako równoważnik ograniczenia roli nauczyciela w procesie kształtowania wiedzy dziecka w wieku przedszkolnym. Nauczyciel w nowoczesnym podejściu pedagogiki ma być przewodnikiem myślącym konstruktywistycznie. Zadaniem jego jest odpowiednia organizacja warunków i form aktywności dziecka, aby miało ono szansę wielokrotnie doświadczyć tego, co zostanie przez niego przemyślane, aż w końcu

zwerbalizowane, będzie jego wielkim odkryciem. Zwiększenie szans na prawidłową stymulację dziecka, umożliwi zorganizowanie dzieciom sposobności komunikowania się z innymi dziećmi, społecznego przewartościowania swoich indywidualnych pomysłów i rozwiązań w interakcjach z innymi dziećmi (Klus-Stańska, 2002, s. 66-67).

EDUKACJA ZDALNA W PRZEDSZKOLU

Ogłoszenie pandemii w marcu 2020 roku przez WHO zmieniło społeczno-gospodarcze funkcjonowanie wielu europejskich społeczeństw. Jednym ze sposobów minimalizowania transmisji choroby zakaźnej odbywało się poprzez wprowadzenie ograniczenia przemieszczania się ludzi. Wiele instytucji zostało zmuszonych do wprowadzenia pracy zdalnej dla pozostających w swoich domach pracowników. Nagłe ograniczenie podmiotów różnych branż usługowych i działalności instytucji publicznych dotknęło również zdecydowaną większość placówek oświatowych (Duda, Potocki, 2021, s. 3). Opracowywane i przygotowywane przez ostatnie kilkanaście lat, warunki do wprowadzania najnowocześniejszych technologii informacyjnych do systemu edukacji, znalazły moment swojego renesansu. W naszym kraju wspominamy ten przełom, jako przejście na nauczanie zdalne. Rozporządzenie MEN z dnia 20 marca 2020 roku regulujące przejście na edukację zdalną nie uwzględniło funkcji wychowawczej i opiekuńczej placówek szkolnych i przedszkolnych, skupiając się tylko na stronie nauczania (Dz. U. z 2020, poz. 493). Doprowadziło to do zawężenia funkcji szkoły (i przedszkola), która została sprowadzona do wąsko rozumianego kształcenia, z pominięciem potrzeb dziecka, którego rozwój wymaga opieki i wychowania (Turczyk, Jaskólska, 2020, s. 17).

Nauczanie zdalne to sposób prowadzenia procesu edukacji w przypadku, gdy uczniowie i nauczyciele nie znajdują się w tym samym miejscu, a do transmisji informacji stosują nowoczesne technologie informacyjne polegające na przesyłaniu obrazu, głosu, materiałów do wydrukowania. Interakcja pomiędzy uczniem i nauczycielem jest możliwa zarówno w różnym czasie działania, jak i jednocześnie w tym samym czasie rzeczywistym poprzez użycie audio – lub wideo-konferencji (Nowak, 2020, s. 42-43).

Edukacja zdalna przewiduje formy w zakresie czterech modeli:

- model korespondencyjny polega na przesyłaniu materiałów do drukowania;
- model multimodalny z wykorzystaniem materiałów do odbioru typu audio i wideo;
- model telenauczania zakłada obustronną komunikację pomiędzy nauczycielem, a uczniem poprzez wideokonferencje z wykorzystaniem grafik, prezentacji;
- nauczanie elastyczne polega na pracy za pomocą otwartych zasobów edukacyjnych przy pomocy różnych materiałów.

Zdalne nauczanie może przebiegać w zależności od relacji czasowej, w jakiej uczeń i nauczyciel jednocześnie łączą się w przestrzeni Internetu albo korzystają w dowolnym czasie z umieszczonych w Internecie możliwości kontaktu w formie zleconych zadań i korekty ich, lub też w sposób mieszany obu form. Odpowiednio w zależności od czasu korzystania z dostępu jest to edukacja synchroniczna, asynchroniczna lub mieszana. Do realizacji celów edukacji zdalnej wykorzystywane są formy i narzędzia:

- polecenia do wykonania przez ucznia wysyłane mailowo albo za pomocą SMS-ów;
- materiały przekazywane poprzez dzienniki elektroniczne dla ucznia lub rodzica;
- prowadzone zajęcia on-line z całą klasą lub z podziałem na grupy;
- oglądanie lekcji emitowanych przez TV;
- wykorzystanie materiałów i lekcji na platformach edukacyjnych;
- indywidualne konsultacje poprzez portale grup społecznościowych, komunikatorów, e-maili, połączeń telefonicznych;
- oglądanie poleconych filmów, audycji radiowych i telewizyjnych, programów edukacyjnych;
- słuchanie przesłanych wykładów, oglądanie prezentacji wykonanych przez nauczycieli.

Pomysłodawcy nie do końca zorganizowanego projektu edukacji zdalnej, nie przewidzieli wielu aspektów takiego procesu. Spośród wszystkich sfer

życia i funkcjonowania społeczeństwa, rodziny, które odcisnęły się piętnem podczas pandemii, najdotkliwiej poszkodowaną stała się oświata (Zahorska, 2020, s. 3). Najbardziej przygotowany na takie przejście sposobu realizacji było medium w postaci Internetu i fal radiowo-komunikacyjnych, usprawnianych i modyfikowanych, jako najnowsze, najnowocześniejsze narzędzie globalnej komunikacji. Artykuł ten nie jest obszarem do dyskusji nad brakiem bazy do odbioru przekazów informacyjnych przez uczniów na poszczególnych etapach edukacji oraz dzieci w wieku przedszkolnym, czy też ich rodziców. Niemniej jednak ten aspekt jest niezwykle istotny w organizacji nauczania zdalnego. Dziecko w wieku przedszkolnym zazwyczaj nie jest posiadaczem własnych urządzeń typu telefon, komputer, tablet. Musi być pod stałą opieką osoby dorosłej. Optymalną okolicznością byłby rodzic niezatrudniony, który przejąłby podczas nauczania on-line rolę przekazu, transformacji informacji ze strony nauczyciela, przedłużenia medium w postaci przekazu z Internetu, czy innych środków. W sytuacji, gdy rodzice byli obarczeni pracą zawodową, doszło do minimalizowania potrzeb edukacyjnych dzieci. Priorytetem stała się praca zawodowa realizowana równoległe z opieką nad dziećmi oraz obowiązkami rodzinnymi.

Bezpośrednią trudnością w realizowaniu edukacji zdalnej stały się bezsprzecznie warunki ekonomiczne, w nieco mniejszym brak umiejętności w posługiwaniu się sprzętem IT (tamże). Należy zaznaczyć, że posiadanie łącza internetowego i odbiornika przez rodzinę nie jest równoznaczną w dostępnym dziecku w wieku przedszkolnym do niego – ze względu na ilość osób w rodzinie zmuszonych w dobie pandemii do korzystania z niego. Kolejnym problemem było radzenie sobie ze sprzętem i technikami oraz z konsekwencjami pracy w izolacji wielogodzinnej przed komputerem przez członków rodziny, którzy musieli konkurować między sobą w dostępie do komputera (tamże, s. 4).

Realizacja nauczania zdalnego stała się wielkim wyzwaniem dla nauczycieli, którzy w szybkim czasie ogarnęli sposób edukacji, jako narzędzie do podawania wiedzy w sposób zadaniowy. Na poziomie przedszkola zadania te były wręcz dyspozycjami dla rodzica lub innego opiekuna, z racji ograniczenia samodzielności dziecka w rozwinięciu u dziecka kompetencji cyfrowych i komunikacyjnych oraz często jeszcze braku umiejętności czytania. Prawidłowa

edukacja dziecka w wieku przedszkolnym wymaga ścisłej współpracy nauczyciela i rodzica. Edukacja zdalna wywołała problem wielu niewypracowanych form tej współpracy. Rodzic jako podstawowy opiekun nad rozwojem dziecka wykonuje zadania opiekuńczo-wychowawcze intuicyjnie. Są to sposoby często bardzo odległe od metod i środków prowadzonych w instytucji przedszkolnej.

Realizacja podstawy programowej w przedszkolu nie odbywa się w jednej, danej chwili, w incydentalnym momencie zaplanowanego zadania. Jest to proces rozłożony w czasie, oparty na wielu powtórzeniach, różnorodnych okazjach planowanych i spontanicznych. Wyłania się tu aspekt potrzeb dziecka, które konstruuje wiedzę w specyficzny sposób. W związku z tym oferta edukacyjna dla dziecka w wieku przedszkolnym musi być wyjątkowa. Właściwości rozwojowe dziecka wymagają, aby osoba kierująca procesem wspomagania rozwoju małego dziecka, wypracowała sobie autorytet i sympatię dziecka (Miksza, 2002, s. 11), co nie jest możliwe w edukacji zdalnej. Dziecko wymaga stałego kontaktu osobistego z osobą nauczyciela w celu wychwycenia sposobów zachowania się, komunikowania, zwracania się w ojczystym języku poprawnym gramatycznie i stylistycznie, okazywania sympatii i przywiązania, przekazów niewerbalnych. Ten kontakt jest potrzebny przez kilka godzin dziennie. W edukacji zdalnej komunikacja odbywa się w formie bez fizycznej obecności drugiego człowieka. Zaburza to odbiór sygnałów niewerbalnych, które są przekazywaczem emocji ukrytych w wypowiedzi. Media cyfrowe zmieniają głos, intonację. Dziecku w wieku przedszkolnym potrzebne są komunikaty niewerbalne, nawet w postaci dotyku, przytulenia. Przejście nauczania na formę zdalną pozbawiło dzieci więzi z nauczycielem, stworzyło dodatkową niepewność, zakłóciło poczucie bezpieczeństwa (Wiśniewska, Łukasiewicz-Wieleba, 2021, s. 39).

W ramach edukacji zdalnej przekazywane są potrzebne treści do nauczania dziecka, kształcenia jego umiejętności, ale są to tylko przekazy schematyczne z propozycją dla rodzica, jakie pytania można i należy dziecku zadać, jak pokierować jego sposobem myślenia. Jednak prawidłowy proces nauczania i kształcenia rodzi wiele sytuacji i zadań nieprzewidywalnych. Wówczas nauczyciel odbiega od standardowego sposobu działania, improwizuje, w sposób twórczy oddziałuje na zaistniałą potrzebę (Ordon, 2007, s. 4).

Potrzeby człowieka są kształtowane podczas jego doświadczeń. Edukacja zdalna zawęży obszar doświadczeń, przede wszystkim redukując możliwości poznania w relacjach społecznych. Poprzez nauczanie zdalne nie jest możliwa współpraca, komunikacja z rówieśnikami. Poznawanie się dzieci podczas przebywania w grupie przedszkolnej pozwala na wzajemne relacje i współpracę. Rozdzielenie przez edukację na odległość powoduje brak realizacji potrzeb przyjaźni, przynależności, koleżeństwa. Taka forma edukacji obniża poziom integracji grupy, która powinna stanowić środowisko wychowawcze dziecka (Poleszak, Pyżalski, 2020, s. 71).

Edukacja dziecka w wieku przedszkolnym powinna akcentować i wzmocniać różnice indywidualne dziecka. Istotne są deficyty i ograniczenia indywidualne, aby modyfikować wciąż warunki i materiał doświadczeń dziecka. Równie ważne jest podkreślanie uzdolnień oraz talentów dziecka, aby wykorzystywać różnice indywidualne w postaci najmocniejszych stron dziecka do jego rozwoju i jego osobistych zasobów (Brzezińska, Jabłoński, Ziółkowska, 2014, s. 38). Potrzeba indywidualizacji stwarza problem w zunifikowanym nauczaniu zdalnym na poziomie zajęć prowadzonych przez Internet lub w formie zadań do wykonania z rodzicem. Proces taki w sposób schematyczny i wyśrodkowany nie pozwala na wyodrębnienie potrzeb edukacyjnych każdego dziecka z osobna. Podążanie ścieżką rozwojową każdego dziecka wymaga indywidualnego zarządzania sytuacją edukacyjną (tamże, s. 43).

Kształtowanie się osobowości na każdym etapie jej rozwoju polega na dostosowaniu się struktur osobowości do wymagań otoczenia. Powstający konflikt pochodzący ze zmian wewnętrznych z warunkami środowiska kulturowego i społecznego wywołuje jakościowe zmiany w zachowaniach, ocenach, postawach jednostki (Smykowski, 2012, s. 125). Podczas edukacji zdalnej następuje zawężenie otoczenia do doświadczeń zdobywanych w rodzinie. Nie można zanegować potrzeby społecznych doświadczeń w rodzinie, ponieważ one są podstawową i nieodzowną wartością w procesie socjalizacji (Ziemska, 1979, s. 246). Człowiek będąc istotą społeczną, potrzebuje wraz z rozwojem, doświadczeń coraz szerszego środowiska, aby sprostać jego wymaganiom.

Otoczenie dostarczające społecznych doświadczeń spełnia ważną rolę w budowaniu tożsamości dziecka. W wieku 5-6 lat interakcje, w które wchodzi dziecko w wieku przedszkolnym kształtują jego samoocenę i samoświadomość.

Środowisko rówieśników jest potrzebne do możliwości naśladowania, uczenia się poprzez przykład różnych sposobów rozwiązywania problemu. Dziecko ma potrzebę dzielenia się spostrzeżeniami i własnymi uwagami. W procesie uspołeczniania zachodzi proces porównań społecznych, porównań ze standardem grupy.

T. Lewowicki uważa, że edukacja tylko wtedy służy społeczeństwu, gdy potrzeby podmiotów edukacyjnych znajdują w niej właściwe miejsce (Lewowicki, 1994, s. 17). Potrzeby dziecka w wieku przedszkolnym nie mogą być realizowane w ramach edukacji zdalnej, nie znajdują właściwego miejsca na realizację. Funkcje poznawcze, społeczne, emocjonalne, a nawet zdrowotne takiej edukacji nie są spełnione w przypadku dziecka w wieku przedszkolnym. Wspomaganie rozwoju polega na tworzeniu warunków do realizacji potrzeb, modelowaniu sposobów ich zaspokajania, a nawet na celowej frustracji (Brzezińska, Jabłoński, Ziółkowska, 2014, s. 42), ale w warunkach otoczenia społecznego, a nie wirtualnego. Edukacja on-line jeśli jest konieczna z powodu zagrożenia zdrowia i życia, może spełnić potrzeby edukacyjne populacji dzieci starszych, w pełni zastąpić edukację na zdecydowanie wyższym poziomie. Rozwój i potrzeby wieku dziecka przedszkolnego muszą być realizowane w trybie tradycyjnym, przy fizycznym udziale podmiotów edukacji w tym samym czasie i w tym samym miejscu. M. Frania podaje zalety i szanse nauczania zdalnego słusznie zauważając, że nowoczesne media powoduje unowocześnienie i wzbogacenie procesu edukacyjnego, ułatwienie dostępu do informacji, uczenie się nowych technologii od najwcześniejszych lat dziecka, a odpowiedni balans w pomysłowości i innowacyjności wykorzystania IT, pozwoli na uniknięcie zagrożeń (Frانيا, 2017, s. 139-140). Jednak takie zagrożenia, jak zaburzenie relacji nauczyciel-uczeń, uczeń-uczeń, brak relacji społecznych, dominacja formy nowoczesnych innowacyjnych metod i środków nad treścią nauczania, są zagrożeniami, które stwarzają obawę przed depersonalizacją procesu edukacji odpowiedzialnego za rozwój człowieka, małego dziecka.

REFERENCES

- Brzezińska A. I., Jabłoński S., Ziółkowska B. (2014). *Specyficzne i specjalne potrzeby edukacyjne*. „Edukacja”, nr 2 (127), ss. 37-52.
- Duda K., Potocki P. (2021). *Dialog społeczny w czasie pandemii*, Warszawa: Wydawnictwo FES.
- Frانيا M. (2017). *Nowe media, nowe technologie i trendy w edukacji. W kierunku mobilności i kształcenia hybrydowego*. Kraków: Wydawnictwo Impuls.
- Gajewska G. (2019). *Funkcje opieki wyznacznikiem zmian przestrzeni współczesnej edukacji dzieci i rodziców*, „Studia z Teorii Wychowania” t. X. 1(26), ss. 103-125.
- Goćkowski J. (1997). *Uczenie roli i poglądu na świat badacza naukowego*. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1-2, ss. 435-461.
- Klamut R. (2012). *Bezpieczeństwo jako pojęcie psychologiczne*. „Ekonomia i Nauki Humanistyczne” z. 19, nr 4, ss. 41-51.
- Klus-Stańska D. (2002). *Konstruowanie wiedzy w szkole*, Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Kochanowska E., *Wiedza osobista w młodszym wieku szkolnym jako przestrzeń (nie) codziennych działań nauczyciela* [w:] M. Hemeniuk i I. Paszenda (red.), *Codziennosc jako wyzwanie edukacyjne*. Wrocław: Wydawnictwo Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Lewowicki T. (1994). *Przemiany oświaty: szkice o ideach i praktyce edukacyjnej*. Warszawa: Wydawnictwo Żak.
- Mądrzycki T. (1996). *Osobowość jako system tworzący i realizujący plany*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Mikszta E. (2002). *Kompetencje zawodowe nauczyciela kontekście reformy systemu edukacji*. „Dyrektor Szkoły” nr 3, ss. 10-12.
- Nowak M. (2020.) *Edukacja zdalna w praktyce*. „Dyrektor Szkoły” nr 5(317), ss. 10-12.
- Obuchowski K. (1967). *Psychologia ludzkich dążeń*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwa Naukowe.
- Ordon U. (2007). *Kompetencje zawodowe nauczyciela a potrzeby dziecka*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” nr 2, ss. 5-7.
- Pyżalski J.(red.) (2020). *Edukacja w czasach pandemii wirusa COVID-19. Z dystansem o tym co robimy obecnie jako nauczyciele*, Warszawa: Wydawnictwo Edukacja.
- Reykowski J. (1977). *Z zagadnień psychologii motywacji*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Skorny Z. (1972). *Psychiczne mechanizmy zachowania się*. Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych.
- Smykowski B. (2012). *Psychologia kryzysów w kulturowym rozwoju dzieci i młodzieży*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza.

- Turczyk M., Jaskólska S. (2020). *Kształcenie na odległość a prawa dziecka – nowe wymiary szkolnej ekskluzji w czasach pandemii COVID-19*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” vol. 15, nr 3(57).
- Wiśniewska J., Łukasiewicz-Wieleba J. (2021). *Budowanie i wzmacnianie relacji w edukacji zdalnej przez nauczycieli młodszych klas szkoły podstawowej*, „E-mentor” nr 1(88), ss. 37-46.
- Zahorska M. (2020). *Sukces czy porażka zdalnego nauczania?* „Forum Idei”.
- Ziemska M. (1979). *Rodzina a osobowość*, Warszawa: Wydawnictwo Wiedza Powszechna.

AKTY PRAWNE

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie szczególnych rozwiązań w okresie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19. Dz. U. z 2020, poz. 493. (Dostęp 25.03.2022)